

**ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ**



ОПАНАСЕНКО СЕРГІЙ ЄВГЕНОВИЧ

УДК 340.12:35

**МЕРИТОКРАТІЯ ЯК ЗАСІБ ПОВБУДОВИ ЕФЕКТИВНОЇ ДЕРЖАВИ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ**

25.00.01 – теорія та історія державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

КИЇВ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті підготовки кадрів державної служби зайнятості України.

Науковий консультант – кандидат філософських наук
БАЛКОВЕНКО Галина Іванівна,
Національне агентство України з питань
державної служби, начальник Управління
стратегічного планування та аналізу політики.

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, доцент
РУДЕНКО Ольга Мстиславівна,
Чернігівський національний технологічний
університет, професор кафедри публічного
управління та менеджменту організацій;

кандидат наук з державного управління
ЗОЗУЛЯ Валентина Олександрівна,
Баришівська районна державна адміністрація в
Київській обл., голова.

Захист відбудеться *29 квітня 2020 року о 15-й годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.891.02 Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України за адресою: 03038, м. Київ, вул. Нововокзальна, 17, ауд 201.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України за адресою: 03038, м. Київ, вул. Нововокзальна, 17.

Автореферат розісланий *26 березня 2020 року*.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради



М. З. Масик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ефективність реформ державного управління в країнах з перехідною економікою як структурна умова конкурентоспроможності держав, що визначає їх здатність розробляти та впроваджувати ефективну державну політику у різних сферах суспільного, залежить від меритократизованого державно-управлінського апарату, функціонально спроможного гарантувати високу якість адміністративних послуг. Становлення України як демократичної, європейської держави вимагає системного оновлення принципів публічного адміністрування й на цій основі запровадження сучасних результативних технологій реалізації цілісної державної політики, спрямованої на забезпечення адекватного реагування на внутрішньо- й зовнішньополітичні виклики. Це потребує посилення інституційної спроможності органів державної влади, зміцнення їх ресурсного потенціалу шляхом утвердження новітньої меритократичної практики побудови ефективної держави.

Початок ХХІ ст. засвідчив новий методологічний поворот у дослідженні меритократії, ознаменувавши собою так звану «третю стадію демократії». Вона завдяки приходу до влади «найбільш гідних», з високим рівнем IQ й таланту, покликана здолати надмірну бюрократію й корупцію. Тому в більшості національних систем публічного управління меритократія із форми соціальної організації суспільства перетворюється на політичний інструмент влади, який забезпечуватиме стабільний розвиток ефективної держави. З огляду на це, прихід меритократів у систему публічного управління формує особливу соціокультурну ситуацію, що сприяє високій динамічності функціонування інституцій, здатних належно реагувати на виклики сьогодення. Інституції, очолювані меритократами, в сучасному світі здатні забезпечити «надзвичайну інтенсивність» соціальних, економічних, культурних процесів. Це підвищує і саму функціональну спроможність таких інституцій, які мають стати своєрідним простором для демократичної реалізації та прояву різних можливостей і шансів у доступі до системи публічного управління. Виходячи із того, що меритократія як засіб побудови ефективної держави не набула відповідного рівня теоретико-методологічного та практико-прикладного обґрунтування в межах вітчизняної державно-управлінської науки, назріла доцільність детальної концептуалізації даної проблематики.

Загальнометодологічні аспекти меритократії закладені у працях таких західноєвропейських вчених, як: Х. Арендт, У. Аренс, Н. Андерсон, Г.З. Бауман, Г. Беккер, Д. Белл, М. Бен-Гера, І. Валлерстайн, Б. Гофрон, М. Гоше, П. Друкер, Д. Еванс, М. Йонг, Дж. Кейн, Є. Лі, Б. Краус-Мойзер, Р. Кайрен, М. Кастельс, В. Коллінз, Б. Кроузет, Т. Кроссвел, Ж-Ф. Ліотар, Дж. Малген, Д. Норман, С. Паерсон, Т. Арсонс, К. Поппер, К. Ратцель, Дж. Саймон, В. Томас, Е. Торренс, О. Тоффлер, А. Тойнбі, М. Уолцер, Х. Уайтон, У. Уеллс, Дж. Уррі, Ю. Хабермас, С. Хей, Дж. Харрісон, М. Фуко, Ф. Фукуяма, Р. Фрей, Е. Флад, М. Харінгтон, О. Хеффе, П. Штомпка.

Структурно-функціональна спрямованість меритократії представлена у дослідницьких підходах: В. Шамахова, В. Чіркїна, І. Черних, Е. Темірбекова, Г. Абдишова, Д. Сельцера, Д. Рьюз, М. Ротбарда, Р. Давіда, Б. Пономаренко,

Т. Охотського, Е. Ігнатова, Б. Литова, А. Олсона, І. Туулі, Л. Стайнера, Дж. Нейсбіта, П. Наймушина, В. Астальцева, В. Мітрахова, А. Малгана, О. Лафонтена, Ю. Лотмана, Лі Куан Ю, Р. Левонтіна, Л. Ладатко, А. Кочеткова, Д. Корнющенко, С. Кордонського, В. Коланда, К. Хаусхофера, А. Кірьянова, С. Кара-Мурзи, С. Кабашова, Е. Долгаєва, І. Гомерова, В. Біблера, З. Бжезинського, Б. Баді, П. Бірнбаума, П. Аубенкю.

У межах вітчизняних дослідницьких підходів різні аспекти меритократизації державної служби та їх впливу на побудову ефективної держави виступали об'єктом вивчення у працях таких вчених, як: Є. Бородін, Т. Василевська, К. Ващенко, А. Вишневський, Р. Войтович, О. Волик, В. Волянський, П. Витко, П. Ворона, В. Головата, Н. Гончарук, В. Гошовська, Г. Глебов, Н. Гнидюк, Н. Грицяк, В. Когановська, В. Козаков, Н. Липовська, М. Пилипчук, О. Дяків, І. Ісаєнко, М. Канавець, Ю. Ковбасюк, Ю. Кізілов, Т. Сова, Л. Прокопенко, С. Пролєєв, А. Рачинський, В. Рижих, А. Семенченко, С. Серьогін, В. Стрельцов, Ю. Сурмін, С. Чукут, І. Шпекторенко та ін.

Незважаючи на значний діапазон наукових розробок з даної проблематики, комплексного дослідження меритократії як засобу побудови ефективної держави в сучасних умовах суспільного розвитку не здійснювалось. З огляду на це, артикулюється доцільність вивчення актуальних наукових і прикладних проблем меритократії як структурно-функціональної складової побудови сучасної системи державного управління та забезпечення ефективності її роботи, утвердження нової конструкції реформаційно-модернізаційної практики розвитку держави. Методологічне розроблення даної проблематики сприяє розвитку теорії державного управління, поглибленню уявлень щодо професіоналізму, компетентності державних службовців та їх меритократичного впливу на різні функціональні аспекти побудови ефективної держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дана дисертаційна робота виконувалася згідно з науково-дослідними роботами Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України «Управління інноваційно-інвестиційним розвитком регіону в умовах децентралізації та регіональної демократії» (державний реєстраційний номер 0118U005266) та «Дослідження проблематики розвитку прямих форм демократії в Україні в умовах децентралізації» (державний реєстраційний номер 0118U003560). Наукові напрацювання, отримані у результаті здійсненого дисертаційного дослідження на тему «Меритократія як засіб побудови ефективної держави: теоретико-методологічний аналіз» знайшли впровадження в програмах навчальних дисциплін професійної та практичної підготовки магістрів спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» у модулі «Управління персоналом в системі публічної служби».

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є науково-теоретичне обґрунтування меритократії як засобу побудови ефективної держави та розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення процедур і технологій її реалізації в сучасних умовах суспільного розвитку. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення відповідних завдань:

- розкрити теоретико-методологічні засади дослідження меритократії у контексті сучасних дослідницьких підходів, конкретизувати її сутність як засобу побудови ефективної держави;
- дослідити сутність і систематизувати основні концепції та показники побудови ефективної держави;
- ідентифікувати вплив меритократії на побудову ефективної держави;
- здійснити структурно-функціональний аналіз меритократії як засобу побудови ефективної держави;
- охарактеризувати професіоналізм і компетентність як структурно-функціональні складові меритократії та їх вплив на побудову ефективної держави;
- обґрунтувати «просування на основі моралі» як меритократичну конструкцію кар’єрного розвитку державних службовців;
- систематизувати міжнародний досвід впливу меритократії на побудову ефективної держави та запропонувати його імплементацію у вітчизняну практику державного управління;
- охарактеризувати меритократію як оптимізаційний засіб побудови ефективної держави та розкрити її оптимізаційну роль у реалізації реформаційно-модернізаційної практики побудови ефективної держави в Україні;
- конкретизувати конкурсний відбір в органах державної влади як оптимізаційний засіб побудови ефективної держави в Україні;
- проаналізувати професійний розвиток державних службовців як оптимізаційний засіб меритократизації державного управління та визначити його вплив на побудову ефективної держави в Україні.

Об’єкт дослідження – меритократія як засіб побудови ефективної держави.

Предмет дослідження – вплив меритократії на побудову ефективної держави в сучасних умовах суспільного розвитку.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою реалізації дослідницької мети є використання таких загальнонаукових і спеціальнонаукових методів, як: історичний (систематизовано основні дослідницькі підходи до меритократії в межах вітчизняної та зарубіжної науки), логічний (розкрито сутність та основні концепції меритократії як засобу побудови ефективної держави), опис (досліджено сутність та основні концепції побудови ефективної держави), порівняння (зіставлено моделі впливу меритократії на процеси побудови ефективної держави в межах західноєвропейських систем державного управління та наведено їх імплементацію у вітчизняну практику), аналіз (охарактеризовано теоретико-методологічні засади дослідження меритократії та її впливу на побудову ефективної держави), синтез (здійснено структурно-функціональний аналіз меритократії як засобу побудови ефективної держави), дедукція (розкрито сутність меритократії як структурної умови побудови ефективної держави), узагальнення (охарактеризовано професіоналізм і компетентність як структурно-функціональні складові меритократії та їх вплив на побудову ефективної держави), моделювання (запропоновано модель «просування на основі моралі» як структурно-функціональну конструкцію меритократії та ідентифіковано її роль у побудові ефективної держави), аналітичний (ідентифіковано оптимізаційну роль

меритократії у реалізації реформаційно-модернізаційної практики побудови ефективної держави в Україні), аксіоматизації (охарактеризовано конкурсний відбір в органах державної влади як оптимізаційний засіб побудови ефективної держави в Україні), аналогії (розкрито професійний розвиток державних службовців як дієвий засіб меритократизації державного управління та його вплив на побудову ефективної держави в Україні).

Інформаційною базою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, нормативно-правові акти та директивні документи, які стосуються питань меритократизації державного управління, включаючи професіоналізацію, компетентність, упровадження етичних стандартів, професійного навчання державних службовців, і на цій основі обґрунтування необхідності розроблення вітчизняної моделі розвитку системи професійного навчання як оптимізаційного засобу побудови ефективної держави.

Загалом дослідження базується на міждисциплінарному підході, враховуючи дотичність розглянутих питань з різних наукових дисциплін та їх інтегрованість.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні меритократії та виробленні практичних рекомендацій щодо її здійснення як засобу побудови ефективної держави. Це конкретизовано у наукових положеннях, де:

уперше:

– сформульовано авторське розуміння меритократії як засобу побудови ефективної держави, зокрема: освітньої системи, яка забезпечує формування ефективних управлінських систем з широко розвиненими демократичними принципами; форми утвердження нового інституційного порядку, що забезпечує демократизацію та модернізацію національних систем державного управління; форми соціальної організації, яка базується на залученні освічених талановитих громадян до практики творення державної політики, створює стратифікаційну мобільність для справедливого просування їх по соціальній ієрархії, гарантуючи потрапляння талановитих людей на керівні посади в системі публічної влади;

– розкрито вплив меритократії на побудову ефективної держави, на підставі чого ідентифіковано її статусну роль у створенні функціональної вертикалі ефективної держави, що включає: розроблення нового дієвого порядку суспільного життя та відповідного державного устрою, що слугує розширенню інституційної участі громадян у державному та суспільному житті; інституціоналізацію управління, яке здійснюється професійними управлінцями, здатними гарантувати результативність своєї діяльності; визначено подвійну функціональність впливу меритократії на побудову ефективної держави, а саме: меритократія, забезпечуючи збалансованість інституційних засад держави, слугує ефективності її функціонування; продукує «нові технологічні можливості» для творчого пошуку нових та дієвих підходів побудови сучасної держави;

– конкретизовано оптимізаційну роль меритократії в реалізації реформаційно-модернізаційної практики побудови ефективної держави в Україні. На підставі цього охарактеризовано її як оптимізаційний засіб реалізації відповідних реформаційних і модернізаційних проектів у життєдіяльності

суспільства, які забезпечують результативну практику побудови ефективної держави, покликаної змінити інституційний розвиток суспільства й технологічно збалансувати інструментарій вирішення стратегічно важливих питань;

удосконалено:

– підхід до розуміння сутності побудови ефективної держави як методологічного конструкту, який: залежить від впливу меритократизованих форм правління; володіє ефективним інструментарієм розроблення стратегічних рішень та реалізації адміністративно-управлінських функцій, зорієнтованих на забезпечення стабільної життєдіяльності суспільства; форми політико-правової організації, яка забезпечує ефективність своєї діяльності заради виключної реалізації інтересів суспільства; сприяє стабільному розвитку суспільства, слугуючи утвердженню певних функціональних констант (ефективна комунікація, інтеграція, служіння суспільству, консолідація, ефективне адміністрування, безпека, законність, політична свобода, соціальна справедливість); систематизовано основні концепції побудови ефективної держави («менеджеристська, управлінська держава», «обмежена держава», «ресурсна держава», «патерналістська держава», «демократична держава», «сильна держава»); визначено основні показники рівня ефективності держави (економічне зростання, підвищення продуктивності праці, покращення у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, якості оточуючого середовища, активна участь громадськості у процесах творення державної політики, утвердження відповідного рівня публічності функціонування її інститутів);

– методологію обґрунтування поняття «меритократія» як: політичного механізму демократизації, що формує своєрідний функціональний простір для того, аби на засадах відкритості та прозорості до влади приходили люди з відповідними здібностями та інтелектуальним потенціалом, що характеризує найвищий технологічний рівень управління державою; своєрідної новації, яка створює нову якість публічно-правової системи держави і завдяки якій формується потенціал побудови ефективної держави, якою управляють гідні в інтелектуальному та функціональному відношенні правителі;

– зміст понять «професіоналізм» та «компетентність» як структурно-функціональних складових меритократії. Показано, що вони є рівнозначними методологічними величинами, якими мають володіти фахівці в системі державного управління незалежно від рівня їх функціональних повноважень та сфери розподілу державної влади; це передбачає глибокі й усебічні знання й володіння практичними навичками в певній сфері державно-управлінської діяльності, що формуються у процесі тривалого виконання особою службових обов'язків, що тим самим забезпечує їй якісно новий, більш ефективний рівень вирішення складних професійних завдань в особливих умовах суспільно корисної діяльності, розуміння особливостей відповідної сфери, в межах якої вона здійснює свою управлінську діяльність;

– ідентифікацію меритократичного конструкту «просування на основі моралі» державних службовців по кар'єрі, яка концептуально, методологічно й технологічно здатна гарантувати високу результативність і функціональну стабільність системі державного управління, а відтак слугувати технологічною

умовою побудови ефективної держави; показано, що запровадження даного конструкту має: виступати новітнім нормативним та духовним імперативом залучення професійних, моральних і патріотичних управлінців до системи державного управління; слугувати структурній відповідності діяльності державних службовців вимогам адміністративної етики, яка включає: дотримання відповідних правил, норм і стандартів, що сприяють реалізації відповідних ідеалів та уявлень про «ідеальну систему організації державного управління»; забезпечувати високий рівень етичної освіченості (професійного знання етичних норм і стандартів, що є одним із найбільш ефективних профілактичних інструментів у сфері протидії та попередження корупції на державній службі);

– концепцію професійного розвитку державних службовців як оптимізаційний засіб меритократизації державного управління. Доведено, що структурною складовою професійного розвитку є професійне навчання, яке передбачає формування професійно значущих знань, умінь і навичок, необхідних для виконання ними своїх посадових функцій та повноважень, реалізації прав і виконання посадових обов'язків, що покликано розкрити талант, здібності, потенційні можливості службовців; встановлено, що сучасна модель підготовки державних службовців має враховувати опанування сучасних трендів розвитку глобального світу та провідних європейських практик оптимізації державного управління; доведено необхідність формування функціонального потенціалу державних службовців, що стосується їх здатності: неухильно відстоювати права та свободи людини і громадянина; володіти професійними вміннями й навичками, що ґрунтуються на сучасних спеціальних знаннях, аналітичними здібностями та майстерністю застосування засобів і методів управлінської науки, стратегічним мисленням та особистісними якостями, необхідними для прийняття та успішної реалізації управлінських рішень;

набули подальшого розвитку:

– дослідження функціонування меритократичної системи відбору управлінської потенціалу, яка слугує: збалансованому розвитку відповідних управлінських інститутів, що і є необхідною умовою ефективності функціонування держави; забезпеченню стратегічної можливості для вирішення тактичних проблем, що безпосередньо впливають на конструкцію побудови ефективної держави, серед яких: корупція, міграція, підвищення рівня та якості життя; впровадженню інновацій у сфері публічного управління, що сприяє побудові інноваційної моделі ефективної держави, яка поєднує в собі патерналізм, елітаризм та меритонізм (урахування здібностей), що створює умови для еволюційної конструкції побудови ефективної держави у сучасному світі; меритократія, створюючи новий авангард механізмів функціонування ефективної держави, забезпечує прихід креативних новаторів з творчим мисленням, які модернізують патерналістську модель держави;

– класифікація основних моральних якостей, якими мають володіти державні службовці у контексті реалізації меритократичного конструкту «просування на основі моралі», серед яких: порядність, незалежність від фінансових (майнових) інтересів, об'єктивність, відповідальність, відкритість, професіоналізм, репутація державного службовця як чесної і надійної людини,

сумління, справедливість, патріотизм, вимогливість, толерантність, професійно-моральна культура, неупередженість, які є методологічними й технологічними величинами побудови нової моделі ефективної держави – моральної держави, що втілює в собі соціально-моральний інструментарій захисту й реалізації інтересів громадян;

– підхід до меритократичного конструкту «просування на основі моралі», що дозволяє побудувати міцну управлінську піраміду, яка включає: 1) лідера, здатного створити лідерський потенціал своєї інституційної структури; 2) інститути, що забезпечують функціонування ефективної держави; 3) конвенціональну взаємодію між структурами, які забезпечують стабільну життєдіяльність суспільства, що передбачає формулювання нового порядку денного побудови ефективної держави, базованого на аксіоматичних принципах моральності, відповідно до яких формуються та функціонують адміністративні й політико-правові інституції;

– конкретизація меритократичних вимог до фахівців, на яких покладаються функціональні повноваження щодо реалізації реформаційно-модернізаційної практики побудови ефективної держави, зокрема: здатність до реалізації соціально-творчої та перетворювальної діяльності; конструювання нового способу зміни функціонування окремого об'єкта, який максимально чітко дозволить досягнути прогнозованого результату; збалансування «поставлених цілей перетворення з досягненням конкретних результатів», що має забезпечити методологічну й концептуальну чіткість і структурну керованість реформаційних процесів у державі; володіння реальним технологічним інструментарієм перетворювального впливу на об'єкт реформування, враховуючи його типологічну відмінність від інших об'єктів та прогнозовану динаміку суспільних процесів, залежних від даного об'єкта реформування; проілюстровано концептуалогію та методологію системних реформ в сучасному українському суспільстві, в основі яких лежить досягнення модернізаційного ефекту, спрямованого на внутрішню деконструкцію життєдіяльності суспільства та держави;

– методологія конкурсного відбору в органах державної влади як оптимізаційний засіб побудови ефективної держави в Україні, який передбачає систему заходів, побудованих на певних принципах, спрямованих на обґрунтування та кваліфікований відбір кандидатів на заміщення посад державної служби шляхом забезпечення претендентам вільного, прозорого та відкритого просування по управлінській вертикалі на основі вибраних заслуг (знань, умінь, досвіду, моралі, уособлених у відповідних формах професіоналізму та компетентності); встановлено, що результативність конкурсного відбору має супроводжуватись запровадженням: 1) прогностичних тестів як важливого діагностичного інструменту, що дає можливість сконструювати можливість розвитку відповідних професійних якостей претендентів на відповідні посади; 2) мотиваційної програми персоналу, яка має мінімізувати відповідні ризики у сфері управління людським потенціалом шляхом залучення працівників з високими професійними якостями, розвиток яких вмотивований необхідністю проходження відбору на відповідну посаду у сфері державної служби; на підставі цього запропоновано здійснити заміну утилітарного на меритократичний підхід до формування управлінського потенціалу сфери державної служби, що забезпечить

створення постійно діючої системи розвитку людського потенціалу сфери державного управління;

– вивчення міжнародного досвіду впливу меритократії на побудову ефективної держави та його імплементацію у вітчизняну практику реформаційної модернізації державного управління, на підставі цього показано моделі розвитку і функціонування меритократії у: Сінгапурі – запроваджено ефективну практику боротьби з непотизмом та клановістю у системі державного управління; спеціальну підготовку та перепідготовку фахівців для управління державою; розмежовано державну службу на політичну й адміністративну; Китаї – діє формула «відбір плюс вибір» (selection plus election), відповідно до якої «компетентні лідери обираються і просуваються шаблями кар'єри за результатами роботи й суспільної підтримки на підставі опитування громадської думки, внутрішньої оцінки, а також шляхом різних «локальних» виборів; США – ліберально-етатистські традиції ґрунтуються на меритократичних та демократичних принципах, що супроводжується утвердженням формули self-made man»; Франції – створена успішна система просування кар'єрою для професіоналів у сфері державного управління; Ірландії – утверджено два освітніх конструкти: елітної освіти та елітарної освіти, які слугують результативності меритократизації державного управління.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці теоретико-методологічних і практико-прикладних положень, оформлених у конкретні пропозиції, які можуть бути реалізованими і складуть основу реалізації меритократії як засобу побудови ефективної держави в сучасних умовах суспільного розвитку.

Розроблені теоретико-практичні положення, висновки та рекомендації можуть бути використані у діяльності:

- Національного агентства України з питань державної служби (довідка щодо впровадження від 15 березня 2019 року);
- Центру адаптації державної служби до стандартів ЄС (довідка щодо впровадження від 22 березня 2019 року);
- Бориспільської районної державної адміністрації (довідка щодо впровадження від 27 березня 2019 року);
- Державного агентства лісових ресурсів України (довідка щодо впровадження від 25 березня 2020 року).

Запропоновані теоретичні положення та практичні рекомендації можуть також становити оптимізаційну основу меритократизації системи державного управління України на сучасному етапі суспільного розвитку.

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, висновки та практичні рекомендації, які характеризуються новизною і становлять цінність для розвитку науки державного управління, отримані автором самостійно.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи були презентовані та обговорені на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: науково-практичній конференції «Публічна служба в модерній державі», присвяченій 100-річчю державної служби України

(м. Київ, 2018 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції за міжнародною участю «Інституційне забезпечення кадрової політики у державному управлінні: становлення та розвиток» (Київ, 2015 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми модернізації недержавного сектору освіти в Україні у контексті світових тенденцій і національної практики» (м. Київ, 2019 р.), науково-практичній конференції «Форум прямої демократії» (м. Київ, 2019 р.), круглому столі «Роль держави та громадського сектору в соціальній адаптації переміщених осіб із зони агресії РФ та учасників ООС (АТО)» (м. Київ, 2019 р.).

Публікації. Наукові результати дисертації опубліковано в 11 наукових працях, зокрема: 6 статей у наукових фахових виданнях України з державного управління, з них 1 – в зарубіжному науково-періодичному виданні та 5 публікацій у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Її основний текст викладено на 205 сторінках, загальний – становить 226 сторінок і включає 222 найменування використаних джерел.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, ступінь її наукової розробленості, сформульовано мету та визначено завдання, об'єкт і предмет дослідження, наведено ступінь наукової новизни одержаних результатів, їх теоретичне та практичне значення, подано дані щодо апробації дисертації та публікації, які підтверджують результати дослідження.

У **першому розділі** – *«Теоретико-методологічні засади дослідження меритократії як засобу побудови ефективної держави»* – здійснено аналіз меритократії як засобу побудови ефективної держави у контексті сучасних дослідницьких підходів, розкрито зміст та основні концепції побудови ефективної держави, охарактеризовано вплив меритократії на неї.

Визначено сутність меритократії як: нової системи «суспільного порядку», що забезпечує людям рівні можливості у кар'єрному просуванні по адміністративній вертикалі виключно на засадах таланту та вибраних здібностей; сукупної характеристики окремої освітньої системи, завдяки якій формуються потужні управлінські системи з широко розвиненими демократичними принципами; форми утвердження нового інституційного порядку, за яким має жити сучасний світ і яка повинна привнести новий вектор демократизації та модернізації, що проходить у фарватері розвитку новітньої освітньої практики як умови просування по соціальній ієрархії; форми соціальної організації, базованої на залученні освічених талановитих громадян до сфери державного управління.

Доведено, що «динамічний розвиток» суспільства та його структурно-функціональне забезпечення належить людям з «особливими» інтелектуальними здібностями, які дозволяють їм досягнути певних кар'єрних можливостей у розвитку суспільства та управлінні державою, що приводить до утвердження нових умов розвитку людства, розширення його прав та можливостей для

життєдіяльності в сучасному світі і забезпечує розширення певної політичної свободи громадян у межах певних управлінських систем, побудованих за меритократичними критеріями.

Розкрито сутність побудови ефективної держави як методологічного конструкту, який: об'єктивно й безпосередньо залежить від впливу меритократизованих форм правління; володіє ефективним інструментарієм розроблення стратегічних рішень та реалізації адміністративно-управлінських функцій, зорієнтованих на забезпечення стабільної життєдіяльності суспільства; форма політико-правової організації, яка забезпечує ефективність своєї діяльності заради виключної реалізації інтересів суспільства; сприяє стабільному розвитку суспільства, слугуючи утвердженню таких функціональних констант, як: ефективна комунікація, інтеграція, служіння суспільству, консолідація, ефективне адміністрування, безпека, законність, політична свобода, соціальна справедливість.

Ідентифіковано статусну роль меритократії у побудові функціональної вертикалі ефективної держави, яка включає: розроблення нового ефективного порядку суспільного життя та відповідного державного устрою, що слугує розширенню інституційної участі громадян у державному та суспільному житті, зміцненню правової культури суспільства та його перехід на якісно вищий рівень соціального управління за зразком стабільних постіндустріальних демократичних держав; інституціоналізацію управління, яке здійснюється професійними управлінцями, здатними гарантувати результативність своєї діяльності.

Показано, що меритократія – це політичний механізм демократизації; своєрідна новація, що створює нову якість публічно-правової системи держави і завдяки якій формується потенціал побудови ефективної держави, якою управляють гідні в інтелектуальному та функціональному відношенні правителі; створюючи певні передумови для демократизації системи публічного управління, формує своєрідний функціональний простір для того, аби на засадах відкритості та прозорості до влади приходили люди з відповідними здібностями й інтелектуальними силами, характеризує найвищий технологічний рівень управління державою.

У **другому розділі** *«Структурно-функціональний аналіз меритократії як засобу побудови ефективної держави»* – охарактеризовано меритократію як структурну умову побудови ефективної держави, ідентифіковано професіоналізм та компетентність як її структурно-функціональні складові, розроблено «просування на основі моралі» як структурно-функціональну конструкцію меритократії, систематизовано міжнародний досвід її впливу на побудову ефективної держави та наведено його структурну імплементацію у вітчизняну практику.

Показано, що основним критерієм ефективності держави є збалансування очікуваних і фактичних показників результативності діяльності органів державної влади. Ідентифіковано показник соціальної ефективності, який визначається симетричністю вимог суспільства та функціональним потенціалом держави щодо їх реалізації. Наведено структурні межі ефективності держави, серед яких: системні (пов'язані із відповідністю цілей, механізму державного регулювання суспільних процесів та довірою громадян до уряду); фінансові (вказують на те, що

доля перерозподілу державою коштів не може зростати нескінченно, оскільки це пов'язується зі зростанням податків, саме тому рівень оподаткування завжди має перебувати на межі максимально допустимого, за межами якого може початись криза господарювання та порушення соціальної стабільності); кон'юнктурні (обумовлені невідповідністю можливостей держави слугувати реалізації об'єктивних та збалансованих потреб громадян на різних стадіях управлінського циклу).

Охарактеризовано професіоналізм та компетентність як структурно-функціональні складові меритократії та їх вплив на побудову ефективної держави. На цій підставі показано, що вони є рівнозначними методологічними величинами, якими повинні володіти фахівці в системі державного управління незалежно від рівня функціональних повноважень та сфери розподілу державної влади, що формуються у процесі тривалого виконання людиною службових обов'язків. Це забезпечує їй якісно новий, більш ефективний рівень вирішення складних професійних завдань в особливих умовах.

Встановлено, що професіоналізм державних службовців як структурно-функціональна складова меритократії передбачає: наявність глибоких усесторонніх знань у сфері державного управління; володіння конкретними практичними навичками, які дозволять їм максимально результативно виконувати покладені на них функціональні повноваження; наявність спеціальних фахових знань та відповідного досвіду роботи, що функціонально слугуватиме ефективності виконання покладених на них повноважень; досконале знання своєї справи, суті виконуваної роботи, норм, правил і процедур організації, а також наявність умінь і навичок, які сприяють ефективній реалізації цих знань у практичній діяльності.

Охарактеризовано «просування на основі моралі» як меритократичну конструкцію кар'єрного розвитку державних службовців на основі моралі, яка концептуально, методологічно й технологічно здатна гарантувати високу результативність і функціональну стабільність системі державного управління, а відтак виступати технологічною умовою побудови ефективної держави; показано, що доцільність такого конструкту підтверджується вимогами до адміністрування в добу індустріальної модернізації, оскільки це блокує негативне розшарування сучасного суспільства та поглиблення відповідних конфліктних ситуацій у сфері державного управління; виступає новітнім нормативним і духовним імперативом залучення професійних, моральних та патріотичних управлінців до системи державного управління; слугує структурній відповідності діяльності державних службовців вимогам адміністративної етики, яка передусім включає дотримання відповідних правил, норм і стандартів, що слугують реалізації відповідних ідеалів та уявлень про «ідеальну систему організації державного управління».

Доведено, що «просування на основі моралі» як окремий меритократичний конструкт дозволяє побудувати міцну управлінську піраміду, яка включає: 1) лідера, здатного забезпечити лідерський потенціал своєї інституційної структури; 2) інститути, що забезпечують функціонування ефективної держави; 3) конвенціональну взаємодію між структурами, що забезпечують стабільну життєдіяльність суспільства. Це передбачає формулювання нового порядку

денного побудови ефективної держави, базованого на аксіоматичних принципах моральності, відповідно до яких мають формуватися та функціонувати адміністративні й політико-правові інституції.

У **третьому розділі** – *«Меритократія як оптимізаційний засіб побудови ефективної держави в Україні»* – проаналізовано оптимізаційну роль меритократії у реалізації реформаційно-модернізаційної практики побудови ефективної держави; охарактеризовано конкурсний відбір в органах державної влади та професійний розвиток державних службовців як оптимізаційний засіб меритократизації державного управління та його вплив на побудову ефективної держави в Україні.

Розкрито оптимізаційну роль меритократії у реалізації реформаційно-модернізаційної практики побудови ефективної держави в Україні, на підставі чого охарактеризовано її як оптимізаційний засіб реалізації відповідних реформаційних та модернізаційних проектів у життєдіяльності суспільства, покликаних змінити інституційний розвиток суспільства й технологічно збалансувати інструментарій вирішення стратегічно важливих питань.

Показано реформування як різновид соціальних змін, які зумовлюють підготовку та відбір фахівців, здатних забезпечити високі показники позитивних перетворень у різних сферах суспільного життя, що приводять до формування соціального середовища, яке забезпечить відтворення та самозбереження суспільства; меритократія, передбачаючи відбір реформаторів, здатних трансформувати систему суспільних відносин, деконструювати діючі соціальні інститути відповідно до критеріїв вимог їх результативності для суспільства та функціонування держави, слугує утвердженню новітніх інструментальних цінностей, які гарантуватимуть функціональну стабільність і структурний розвиток держави.

Охарактеризовано конкурсний відбір в органах державної влади як оптимізаційний засіб побудови ефективної держави в Україні, який передбачає систему заходів, побудованих на певних принципах, спрямованих на обґрунтування та кваліфікований відбір кандидатів на заміщення посад державної служби шляхом забезпечення претендентам вільного, прозорого та відкритого просування по управлінській вертикалі на основі своїх вибраних заслуг (знань, умінь, досвіду, моралі, уособлених у відповідних формах професіоналізму та компетентності). Конкурсний відбір як окрема меритократична практика професійного розвитку державних службовців сприяє формуванню якісного та кількісно збалансованого, відповідно до функцій органу державної влади, складу державних службовців, дозволяє виявити відповідність та придатність кандидатур для зайняття відповідних посад у сфері державної служби з огляду на їх стратегічну й функціональну необхідність щодо оптимізації системи державного управління.

Проаналізовано професійний розвиток державних службовців як оптимізаційний засіб меритократизації державного управління та ідентифіковано його вплив на побудову ефективної держави в Україні; доведено, що структурною складовою професійного розвитку є професійне навчання, яке передбачає формування професійно значущих знань, умінь і навичок, необхідних для виконання ними своїх посадових функцій та повноважень, реалізації прав і

виконання посадових обов'язків; повною мірою він покликаний розкрити талант, здібності, потенційні можливості службовців.

Обґрунтовано, що сучасна модель підготовки державних службовців має враховувати опанування сучасних трендів розвитку глобального світу та провідних європейських практик оптимізації державного управління. Це безпосередньо зумовлює доцільність набуття державними службовцями відповідних знань і навичок щодо опанування відповідних цивілізаційних стандартів забезпечення результативності функціонування вітчизняної системи державного управління та утвердження новітніх ціннісних орієнтацій, за якими має формуватися модель ефективної держави в сучасному світі, зокрема в Україні.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішено важливу наукову проблему, яка полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад меритократії як засобу побудови ефективної держави, відповідно до чого сформульовано такі висновки та рекомендації.

1. Розкрито теоретико-методологічні засади дослідження меритократії як засобу побудови ефективної держави. На підставі цього систематизовано такі основні дослідницькі підходи до її визначення, як: сукупна характеристика окремої освітньої системи, що забезпечує формування потужних управлінських систем з широко розвиненими демократичними принципами; форма утвердження нового інституційного порядку, за яким має жити сучасний світ і який має привнести новий вектор демократизації та модернізації, що проходить у фарватері розвитку новітньої освітньої практики як умови просування по соціальній ієрархії найбільш здібних фахівців; форма соціальної організації, яка базується на залученні освічених талановитих громадян, та інструмент соціальної мобільності в суспільстві, що забезпечує їм можливість для справедливого просування по соціальній ієрархії.

2. Досліджено сутність побудови ефективної держави як методологічного конструкту, який: об'єктивно й безпосередньо залежить від впливу меритократизованих форм правління; володіє ефективним інструментарієм розроблення стратегічних рішень та реалізації адміністративно-управлінських функцій, зорієнтованих на забезпечення стабільної життєдіяльності суспільства; є формою політико-правової організації, що забезпечує ефективність своєї діяльності заради виключної реалізації інтересів суспільства; забезпечує стабільний розвиток суспільства, слугуючи утвердженню таких функціональних констант, як: ефективна комунікація, функціональна інтеграція, служіння суспільству, консолідація, ефективне адміністрування, безпека, законність, політична свобода, соціальна справедливість. Систематизовано основні концепції побудови ефективної держави («менеджеристська, управлінська», «обмежена», «ресурсна», «патерналістська», «демократичної держави», «сильна»), які забезпечують здатність та спроможність держави слугувати суспільно значущим цілям, результативно функціонувати у перехідні періоди її розвитку шляхом запровадження відповідних модернізаційних проектів, забезпечувати системну модернізацію суспільства.

3. Ідентифіковано вплив меритократії на побудову ефективної держави, що передбачає інституціоналізацію управління, яке здійснюється професійними управлінцями, здатними гарантувати результативність своєї діяльності. Показано подвійну функціональність впливу меритократії на побудову ефективної держави, а саме: меритократія, забезпечуючи збалансованість інституційних засад держави, слугує ефективності функціонування її інститутів; сприяє формуванню повноцінної стратегії і політики розвитку сучасної держави, продукує нові можливості для творчого пошуку нових та ефективних підходів побудови сучасної держави, характеризує технологічний зріз розуміння ефективної держави, привносить якісні зміни у діяльність її інституційних структур. Меритократія як структурно-функціональна форма забезпечення інновацій у сфері публічного управління безпосередньо впливає на побудову інноваційної моделі ефективної держави, яка поєднує у собі патерналізм, елітаризм та меритонізм (урахування здібностей). Це створює умови для еволюційної конструкції побудови ефективної держави в сучасному світі; меритократія, розширюючи шляхи інноваційного розвитку держави, створює новий авангард механізмів її функціонування, ідентичний відповідним умовам цивілізації (забезпечує прихід креативних новаторів з творчим мисленням, які модернізують патерналістську модель держави таким чином, аби вона беззаперечно відповідала всім без винятку категоріям громадян).

4. Здійснено структурно-функціональний аналіз меритократії як засобу побудови ефективної держави, на підставі чого охарактеризовано меритократію як структурну умову побудови ефективної держави. Показано, що вона, конструюючи новітній контекст потенціалу та ефективності функціонування держави, слугує утвердженню концепції «держави», яка має лише охороняти особистість та суспільство, не втручаючись у їх діяльність і позбавляючи останніх будь-якої державної регуляції; функціонально стимулює формування нової технології управління, яка приводить до появи ефективної держави; виступаючи новітньою стратифікаційною умовою побудови держави, нівелює соціальну рівність, увиразнюючи представницьку нерівність у системі державного управління, базовану на визнанні та заслугах, яких досягають люди у процесі професійного зростання.

5. Охарактеризовано професіоналізм і компетентність як структурно-функціональні складові меритократії та їх вплив на побудову ефективної держави, відповідно показано, що вони є рівнозначними методологічними величинами, якими мають володіти фахівці в системі державного управління незалежно від рівня функціональних повноважень та сфери розподілу державної влади; формуються у процесі тривалого виконання людиною службових обов'язків, що тим самим забезпечує їй якісно новий, більш ефективний рівень вирішення складних професійних завдань в особливих умовах; засвідчують глибокі та всебічні знання і володіння практичними навичками у певній галузі суспільно корисної діяльності, що забезпечує фахівцям максимальну ефективність вирішення професійних завдань.

6. Обґрунтовано «просування на основі моралі» як меритократичну конструкцію кар'єрного розвитку державних службовців, яка концептуально,

методологічно й технологічно здатна гарантувати високу результативність та функціональну стабільність системі державного управління, а відтак слугувати технологічною умовою побудови ефективної держави. Показано, що саме блокує поглиблення відповідних конфліктних ситуацій у сфері державного управління, завдяки чому відповідні привілеї здобувають лише ті у сфері адміністрування, які володіють високим рівнем професіоналізму, компетентності та моральної гідності.

7. Систематизовано міжнародний досвід впливу меритократії на побудову ефективної держави та запропоновано його імплементацію у вітчизняну практику реформаційної модернізації державного управління, зокрема: Сінгапуру, який став наочним прикладом побудови ефективної меритократичної системи державного управління, що базується на: принципі «соціальної гармонії в суспільстві»; забезпеченні універсальних прав людини; функціонуванні ефективного інструментарію боротьби з непотизмом і клановістю у системі державного управління; спеціальній підготовці та перепідготовці фахівців для управління державою; розмежуванні державної служби на політичну та адміністративну; Китаю, який базується на: гностичному конфуціанстві, запровадженні формули «відбір плюс вибір»; США, де розвинені: ліберально-етатистські традиції поєднання меритократичних і демократичних принципів у сфері побудови ефективної держави; запроваджено формулу *self-made man* – «людина, яка зробила себе сама»; Франції, де функціонує результативна система: вступу до елітних навчальних закладів; підвищення по службі: за ступенем і за рангом; оцінювання претендента на відповідну посаду в системі державного управління; Ірландії, де меритократія включає: 1) професіоналізм; 2) компетентність; 3) успішність; 4) цілеспрямованість; 5) репродукцію еліт; 6) спрямована на підвищення якості державно-управлінської еліти та утвердження двох освітніх конструктів: елітної освіти та елітарної освіти, що слугує забезпеченню соціальної мобільності, соціальної справедливості та непотизму в розвитку сучасного суспільства; Англії, де система відбору працівників до сфери державного управління: базується на складанні кваліфікаційних іспитів, які дозволяють визначити їх функціональну придатність для зайняття відповідної посади; передбачає постійний розвиток компетентностей держслужбовців.

8. Охарактеризовано меритократію як оптимізаційний засіб побудови ефективної держави, на підставі чого розкрито її оптимізаційну роль у реалізації реформаційно-модернізаційної практики побудови ефективної держави в Україні, покликаної змінити інституційний розвиток суспільства й технологічно збалансувати інструментарій вирішення стратегічно важливих питань. Доведено, що прихід у сферу державного управління меритократизованих управлінців покликаний: 1) забезпечити інституційні зміни у розвитку всіх сфер суспільного життя; 2) змінити типологію традиційної модернізаційної практики функціонування держави; 3) закласти новітні цивілізаційні особливості модернізації держави; 4) сформувати новітній вектор позиціонування та репозиціонування держави у світі відповідно до посилення власної спроможності у реалізації реформаційно-модернізаційних проектів; 5) збалансувати власний модернізаційний потенціал з інноваційними вимогами розвитку сучасного світу; це має слугувати посиленню інноваційно-стратегічного потенціалу держави у світі,

задаючи універсальний алгоритм побудови ефективної держави шляхом системного вирішення переліку складних проблем, які пронизують собою всі без винятку сфери суспільного життя.

9. Конкретизовано конкурсний відбір в органах державної влади як оптимізаційний засіб побудови ефективної держави в Україні, який передбачає систему заходів, створених на певних принципах, спрямованих на обґрунтування та кваліфікований відбір кандидатів на заміщення посад державної служби шляхом забезпечення претендентам вільного, прозорого та відкритого просування по управлінській вертикалі на основі своїх вибраних заслуг (знань, умінь, досвіду, моралі, уособлених у відповідних формах професіоналізму та компетентності); як окрема меритократична практика професійного розвитку державних службовців він слугує формуванню якісного та кількісно збалансованого, відповідно до функцій органу державної влади, складу державних службовців шляхом залучення та розвитку кар'єри державних службовців, дозволяє виявити відповідність і придатність кандидатур для зайняття відповідних посад у сфері державної служби з огляду на їх стратегічну й функціональну необхідність щодо оптимізації системи державного управління.

10. Проаналізовано професійний розвиток державних службовців як оптимізаційний засіб меритократизації державного управління та ідентифіковано його вплив на побудову ефективної держави в Україні; доведено, що структурною складовою професійного розвитку є професійне навчання, яке передбачає формування професійно значущих знань, умінь і навичок, необхідних для виконання ними своїх посадових функцій та повноважень, реалізації прав і виконання посадових обов'язків; повною мірою він покликаний розкрити талант, здібності, потенційні можливості службовців. Обґрунтовано, що сучасна модель підготовки державних службовців має враховувати опанування сучасних трендів розвитку глобального світу та провідних європейських практик оптимізації державного управління. Це зумовлює доцільність набуття ними відповідних знань і навичок щодо опанування відповідних цивілізаційних стандартів забезпечення результативності функціонування вітчизняної системи державного управління та утвердження новітніх ціннісних орієнтацій, за якими має формуватися модель ефективної держави в сучасному світі і, зокрема, в Україні; доведено необхідність формування функціонального потенціалу державних службовців, який стосується їх здатності: неухильно відстоювати права та свободи людини і громадянина; володіти професійними вміннями й навичками, аналітичними здібностями та майстерністю застосування засобів і методів управлінської науки, стратегічним мисленням та особистісними якостями, необхідними для прийняття та успішної реалізації управлінських рішень.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, які відображають основні наукові результати дисертації

1. Опанасенко С.Є. Теоретико-методологічні засади дослідження меритократії у контексті сучасних дослідницьких підходів. *Ефективність державного управління*. №2 (55). 2018. С. 50-57.

2. Опанасенко С.Є. Конструкція побудови ефективної держави у сучасному світі: Аналіз концепцій та підходів. *Демократичне врядування* № 21. 2018. URL: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnyk21/index.html

3. Опанасенко С.Є. Меритократія у контексті сучасних дослідницьких підходів. *Державно-управлінські студії* №4 (6), 2018. URL: <http://box5800.temp.domains/~ipkeduua/meritokratiya-u-konteksti-suchasnykh-doslidnyts-kykh-pidkhodiv/>

4. Опанасенко С.Є. Міжнародний досвід впливу меритократії на побудову ефективної держави. *Економіка та держава. Серія: Державне управління*. 2018. № 6. С. 91-98.

5. Опанасенко С.Є. Професіоналізм та компетентність як структурно-функціональні складові меритократії. *Економіка та держава. Серія: Державне управління*. 2019. № 1 (9). С. 90-97.

Статті в зарубіжних виданнях

6. Opanasenko S. Meritocracy as an instrument for building an effective state in the modern world. *Nauka i studia*. NR 8 (188). 2018. P. 84-93.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

7. Опанасенко С. Є. Меритократія як структурна умова побудови ефективної держави в сучасну добу. Публічна служба в модерній державі : матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю державної служби України, Київ, 13 червня 2018 року. Київ, ІПК ДСЗУ, 2018. С. 96-98.

8. Опанасенко С. Є. Меритократія як засіб створення ефективної держави: теоретико-методологічний аналіз. Інституційне забезпечення кадрової політики у державному управлінні: становлення та розвиток : матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 29 трав. 2015 р.) / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, А. І. Семенченка, С. В. Загороднюка. К. : НАДУ, 2015. С. 197-199.

9. Опанасенко С. Є. Підходи до дослідження меритократії. Актуальні проблеми модернізації недержавного сектору освіти в Україні у контексті світових тенденцій і національної практики: матеріали Міжнар. наук. конф. м. Київ, 11 квітня 2019 р. С. 466-469.

10. Опанасенко С. Є. Система професійного розвитку державних службовців як оптимізаційний засіб меритократизації державного управління. Форум прямої демократії: тези доповідей наук.-практ. конф. (м. Київ, 4 груд. 2019 р.). К.: ІПК ДСЗУ, 2019. С. 315–318.

11. Опанасенко С. Є. Меритократизації державної служби України та її вплив на побудову державності в Україні. Роль держави та громадського сектору в соціальній адаптації переміщених осіб із зони агресії РФ та учасників ООС (АТО): матеріали круглого столу до Дня захисника Вітчизни, Київ, 16 жовтня 2019 року. К.: ІПК ДСЗУ, 2019. С. 134–137.

АНОТАЦІЯ

Опанасенко С. Є. Меритократія як засіб побудови ефективної держави: теоретико-методологічний аналіз. Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.01 – теорія та історія державного управління. Національна академія державного управління. Київ, 2020.

У дисертаційній роботі розкрито теоретико-методологічні засади дослідження меритократії як засобу побудови ефективної держави. На підставі цього систематизовано основні дослідницькі підходи до її визначення як сукупну характеристику окремої освітньої системи, яка забезпечує формування потужних управлінських систем з широко розвиненими демократичними принципами.

Ідентифіковано вплив меритократії на побудову ефективної держави, що передбачає інституціоналізацію управління, яке здійснюється професійними управлінцями, здатними гарантувати результативність своєї діяльності; показано подвійну функціональність впливу меритократії на побудову ефективної держави, а саме: меритократія, забезпечуючи збалансованість інституційних засад держави, слугує ефективності функціонування її інститутів. Як структурно-функціональна форма забезпечення інновацій у сфері публічного управління вона впливає на побудову інноваційної моделі ефективної держави, яка поєднує в собі патерналізм, елітаризм та меритонізм (врахування здібностей), що створює умови для еволюційної конструкції побудови ефективної держави в сучасному світі.

Запропоновано меритократичну практику підвищення рівня професіоналізму та компетентності державних службовців, яка має слугувати попередженню і блокуванню депрофесіоналізації у сфері державного управління, включаючи вдосконалення програм підготовки і професійного розвитку державних службовців. Обґрунтовано «просування на основі моралі» як меритократичну конструкцію кар'єрного розвитку державних службовців, яка концептуально, методологічно й технологічно здатна гарантувати високу результативність і функціональну стабільність системі державного управління, а відтак слугувати технологічною умовою побудови ефективної держави. Показано, що саме блокує поглиблення відповідних конфліктних ситуацій у сфері державного управління, завдяки чому відповідні привілеї здобувають лише ті у сфері адміністрування, хто володіє високим рівнем професіоналізму, компетентності й моральної гідності.

Ключові слова: ефективна держава, державне управління, державні службовці, компетентність, меритократія, професіоналізм, спроможність держави.

SUMMARY

Opanasenko S.E. Meritocracy as a means of building an effective state: a theoretical and methodological analysis. Manuscript.

Thesis for a Candidate of Science Degree in Public Administration, specialty 25.00.01 – Theory and History of Public Administration. National Academy of Public Administration. Kyiv, 2020.

In the dissertation the theoretical and methodological foundations of the study of meritocracy as a means of building an effective state are revealed. On this basis, the basic research approaches to its definition as a cumulative characteristic of a separate

educational system, which ensures the formation of powerful management systems with widely developed democratic principles, are systematized. The essence of building an effective state as a methodological construct is investigated, which is objectively and directly dependent on the influence of meritocratic forms of government; possesses an effective toolkit for developing strategic decisions and implementing administrative and management functions, focused on ensuring the stable life of society. The basic concepts of building an effective state are systematized, which ensure the ability and ability of the state to serve socially important goals, to function effectively in transitional periods of its development through the introduction of appropriate modernization projects, to ensure systematic modernization of society.

The influence of meritocracy on building an effective state has been identified, which implies the institutionalization of management by professional managers capable of guaranteeing the effectiveness of their activities; shows the dual functionality of the influence of meritocracy on the construction of an effective state, namely: meritocracy, ensuring the balance of the institutional foundations of the state, serves the efficiency of functioning of its institutions. As a structural and functional form of providing innovation in public administration, it influences the construction of an innovative model of an effective state, which combines paternalism, elitism and meritism (taking into account capabilities), which creates the conditions for the evolutionary construction of building an effective state in the modern world.

A structural and functional analysis of meritocracy as a means of building an effective state is performed, on the basis of which meritocracy is characterized as a structural condition for building an effective state. It has been shown that, in constructing the newest context of the potential and efficiency of the functioning of the state, it serves to affirm the concept of "state", which should only protect the individual and the society, without interfering with their activity and depriving them of any state regulation; functionally stimulates the formation of new management technology, leading to the emergence of an effective state.

Professionalism and competence are characterized as the structural and functional constituents of a meritocracy and their influence on the construction of an effective state. It is shown that they are equivalent to the methodological values that specialists in the public administration system should possess, regardless of the level of functional powers and the sphere of distribution of state power.

It is established that the professionalism of civil servants as a structural and functional component of meritocracy implies: availability of deep and comprehensive knowledge in the sphere of public administration; having specific practical skills that will allow them to perform their functional powers as effectively as possible; the availability of specialized professional knowledge and relevant work experience, which will serve the effectiveness of the implementation of the assigned functional powers.

A meritocratic practice of raising the level of professionalism and competence of civil servants is proposed, which should serve to prevent and block the professionalization in public administration, including the improvement of programs for training and professional development of civil servants. "Promotion on the basis of morality" is justified as a meritocratic construction of career development of civil servants, which is conceptually, methodologically and technologically able to guarantee

high efficiency and functional stability of the system of public administration, and thus serve as a technological condition for building an effective state. It is shown that it blocks the deepening of relevant conflict situations in the sphere of public administration, whereby only those in the sphere of administration who have high level of professionalism, competence and moral dignity obtain the corresponding privileges.

Key words: effective state, public administration, civil servants, competence, meritocracy, professionalism, state capacity.

PODSUMOWANIE

Opanasenko SE Meritokracja jako środek budowy skutecznego stanu: analiza teoretyczna i metodologiczna. Rękopis.

Praca doktorska na stopień naukowy w administracji publicznej, specjalność 25.00.01 - Teoria i historia administracji publicznej. Krajowa Akademia Administracji Publicznej. Kijów, 2020.

W rozprawie ujawniono teoretyczne i metodologiczne podstawy badania merytokracji jako sposobu budowania skutecznego stanu. Na tej podstawie podstawowe podejścia badawcze do jego definicji jako skumulowanej cechy osobnego systemu edukacji, który zapewnia tworzenie potężnych systemów zarządzania o szeroko rozwiniętych zasadach demokratycznych, są usystematyzowane.

Zidentyfikowano wpływ merytokracji na budowanie skutecznego państwa, co implikuje instytucjonalizację zarządzania przez profesjonalnych menedżerów zdolnych do zagwarantowania skuteczności ich działań; pokazuje podwójną funkcjonalność wpływu merytokracji na budowę skutecznego państwa, a mianowicie: merytokracja, zapewniająca równowagę instytucjonalnych podstaw państwa, służy efektywności funkcjonowania jego instytucji. Jako strukturalna i funkcjonalna forma zapewniania innowacji w administracji publicznej, wpływa ona na budowę innowacyjnego modelu państwa skutecznego, który łączy paternalizm, elitarność i merytonizm (z uwzględnieniem możliwości), który stwarza warunki do ewolucyjnej konstrukcji budowania skutecznego państwa we współczesnym świecie.

Proponowana jest merytokratyczna praktyka podnoszenia poziomu profesjonalizmu i kompetencji urzędników służby cywilnej, która powinna służyć zapobieganiu i blokowaniu deprofesjonalizacji w administracji publicznej, w tym poprawie programów szkolenia i rozwoju zawodowego urzędników służby cywilnej. „Awans na podstawie moralności” jest uzasadniony jako merytokratyczna konstrukcja rozwoju kariery urzędników służby cywilnej, która pod względem koncepcyjnym, metodologicznym i technologicznym jest w stanie zagwarantować wysoką wydajność i stabilność funkcjonalną systemu administracji publicznej, a tym samym służyć jako warunek technologiczny dla budowy skutecznego państwa. Pokazano, że blokuje pogłębianie się istotnych sytuacji konfliktowych w sferze administracji publicznej, przy czym tylko te w sferze administracji, które mają wysoki poziom profesjonalizmu, kompetencji i godności moralnej, otrzymują odpowiednie przywileje.

Słowa kluczowe: efektywne państwo, administracja publiczna, urzędnicy, kompetencje, merytokracja, profesjonalizm, zdolność państwa.

Підписано до друку 20.02.2020

Формат 148x210 мм. Обл.-вид.арк. 0,9.

Наклад 100 прим.

Свідоцтво серії ДК № 1805 від 25.05.2004

Віддруковано з оригінал-макета в Інституті підготовки кадрів державної служби
зайнятості України

03038, м. Київ, вул. Нововокзальна, 17, тел. (044) 536 -14-85